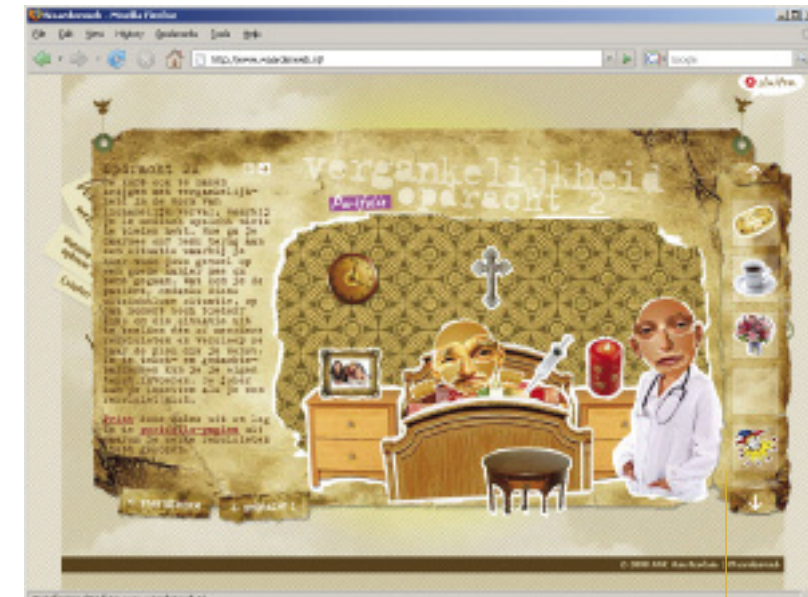


Artsen doen niet graag uitspraken over morele kwesties. Ze hebben snel het gevoel: dat is ons terrein niet, wij zijn de paus niet. Ten onrechte, menen Myra van Zwieten en Ger Palmboom. Samen met een web-designer ontwikkelde het duo een website, waar aios in alle rust kunnen reflecteren op de persoonlijke, morele kant van het huisartsenvak. 'Om zinvol met patiënten over existentiële vragen te kunnen praten, moet een arts weten hoe hij zelf over essentiële ethische kwesties denkt.'



MORELE REFLECTIE IS VOOR ARTSEN EEN 'MUST'

Myra van Zwieten is psycholoog en universitair docent Medische Ethiek bij de afdeling Huisartsgeneeskunde. Twee jaar geleden promoveerde zij op een onderzoek naar moreel omstreden ontwikkelingen in de prenatale diagnostiek. Daarbij ontdekte ze dat artsen vaak geneigd zijn uitspraken over moreel beladen kwesties uit de weg te gaan. 'Het viel mij op dat artsen geen duidelijk idee hebben hoe je zinvol met mensen over ethische aangelegenheden kunt praten. Ze zijn bang om te moraliseren en doen er dan maar het zwijgen toe. Daar ben ik het absoluut niet mee eens.' Om goed met patiënten over levensvragen te kunnen praten, moeten medische professionals weten hoe ze zelf in het leven staan. 'Noem het een moreel zelfonderzoek', zegt de ethica, 'gericht op vragen die in de dagelijkse artspraktijk een rol kunnen spelen. Als je als arts op het snijvlak van ethiek en communicatie aan de slag wilt, sta je eigenlijk met lege handen. Daarom hebben we een aanvraag ingediend om een website 'morele reflectie' te kunnen maken, die in eerste instantie bestemd is voor individuele aios. Die aanvraag is gehonoreerd en vervolgens is aan Ger Palmboom, die zijn sporen heeft verdiend met onderzoek naar bestaansvragen en zingeving, gevraagd om dit mee te helpen opzetten.'

Dubieuze websites

Urenlang zat het tweetal brainstormend rond een Amsterdamse keukentafel. Op andere momenten monopoliseerden ze de vergaderkamer; ochtenden lang. Winkels en musea werden afgestroopt op zoek naar bruikbaar beeldmateriaal. Het inter-

net werd doorzocht op naakten, die het thema 'vergankelijkheid' konden verbeelden. Palmboom: 'Zo beland je bij allerlei dubieuze websites. Ik werk op een flexkamer en zo nu en dan zag ik mijn kamergenoten denken: wat is die vogel in hemelsnaam aan het doen?' 'Het idee was er', zegt Van Zwieten, 'maar het is een hele kunst om die abstracte noties om te zetten in webpagina's. Webdesigner Justin Valentin verstond de kunst om onze ideeën op een creatieve manier vorm te geven.' Palmboom: 'Als je praat over medische ethiek fronsen mensen vaak de wenkbrauwen. Ze denken: o jee, dat wordt moeilijk en ingewikkeld en zwaar, want het gaat over problemen. Deels klopt dat, maar het gaat ook over waarden, over wat jij belangrijk vindt in het leven. Het is leuk daarover na te denken. Wat ik zo sterk vond aan dit idee, is dat we die uitdagende, inspirerende kant accentueren, door mensen uit te nodigen een reis te maken die moet leiden tot meer zelfinzicht.' Van Zwieten: 'Het was onze bedoeling iets leuks te maken; een moreel beraad waar je energie van krijgt. De sboH heeft onze projectaanvraag goedgekeurd en toestemming gegeven om het voor innovatie bestemde potje van de Huisartsopleiding hiervoor aan te spreken. Voorwaarde daarbij was dat die site ook bij andere huisartsopleidingen ingezet zou kunnen worden. Dat was toch al onze bedoeling. Het zou fijn zijn als ook andere medische professionals toegang krijgen en het geheel een plaats krijgt in nascholingstrajecten.'

Surrealistische wereld

De website 'morele reflectie' is speels van opzet. Aios worden uitgenodigd de klinische bril af te zetten en op een andere

manier naar de patiënt en diens problematiek te kijken. Van Zwieten: 'Bezoekers van de site moeten in een andere, vrije sfeer komen, om zo ruimte te krijgen voor persoonlijke reflectie. Even alle agenda's vergeten en los van tijd en ruimte je afvragen waar je zelf staat, waarom je de dingen doet zoals je ze doet. Daarom is het ook belangrijk dat de opdrachten thuis op een daarvoor geschikt moment worden uitgevoerd. Het is een beetje een abstracte, surrealistische wereld waar je instapt. Een soort in de ruimte zwevende bol, die zich opent. We hebben uiteindelijk drie thema's uitgewerkt. Allereerst gaat het over de 'condition humaine', met thema's als vergankelijkheid, veerkracht en kwetsbaarheid van het menselijke bestaan. Vervolgens wordt er gefocust op actuele maatschappelijke kwesties, zoals maakbaarheid, de invloed van techniek, zelfredzaamheid, mondigheid, keuzevrijheid: allemaal zaken die op dit moment in de gezondheidszorg spelen.'

Kruisbestuiving

Het derde en laatste thema heeft betrekking op de arts-patiënt relatie en gaat in op vragen als: hoe belangrijk zijn empathie en troost, hoe ga je om met emoties, met hoop, met kwetsbaarheid en ervaring van ziek zijn. Palmboom: 'We schatten dat iemand per thema één tot anderhalf uur bezig is. Ze moeten er echt goed voor gaan zitten. Een deel van dit zelfonderzoek is niet voor anderen bestemd. Dat noemen we het 'black box traject'. Het portfoliotraject leidt wel tot concrete output en wordt in het onderwijs nabesproken. Docenten krijgen instructies hoe ze dat het beste kunnen aanpakken.' Van Zwieten: 'Dit alles is ook bedoeld als aanvulling op andere programma-

Myra van Zwieten

'Om zinvol met patiënten over levensvragen te kunnen praten, moet een arts weten hoe hij zelf over essentiële ethische kwesties denkt'

onderdelen waarbij reflectie aan bod komt, zoals persoonsgerichte leergesprekken met de opleiders. We hebben inmiddels de eerste evaluaties binnen en de ontvangst is positief. Zowel aios als docenten zien de meerwaarde ervan in en de vormgeving wordt leuk, verrassend en verfrissend genoemd. We hebben dit alles kunnen realiseren met steun van een klankbordgroep, waarin zowel vertegenwoordigers van de sectie Medische Ethiek als van de huisartsopleiding zaten. Dat heeft geleid tot een vruchtbare kruisbestuiving. Nu hopen we financiering te vinden om deze website verder uit te bouwen. Een grote zak met geld: dat is op dit moment onze vurigste wens.'

Annet Muijen

Voor inloggegevens kunt u contact opnemen met Myra van Zwieten, telefoon 020 5664606. E-mail: m.c.vanzwieten@amc.uva.nl



SPEELSE WEBSITE MOET LEIDEN TOT BEWUST HANDELEN

Vlak voor het zomerreces hebben aios kennis gemaakt met de website 'morele reflectie'. De ontvangst was positief, weten Linda Huisman en Janneke Peterse, eerstejaars assistenten in opleiding tot huisarts. 'Als je weet hoe je zelf over morele kwesties denkt, begrijp je ook beter waarom je op een bepaalde manier op vragen van patiënten reageert.'

Hoe reageerden jullie toen je hoorde van het bestaan van een nieuwe website 'morele reflectie'?

Linda Huisman: 'Ik dacht: o jee, beginnen ze hier nu ook al? Ik heb gestudeerd aan de vU en daar werd elk studiejaar expliciet aandacht besteed aan morele en ethische kwesties. Dat was meestal nogal diepgravend en langdradig. Ik was benieuwd of er ditmaal een andere insteek zou zijn bedacht. Dat is gelukkig het geval. Bij deze website gaat het over je eigen ervaringen met betrekking tot vergankelijkheid. Je moet opschrijven wat je eerste associatie is met dit thema en vervolgens aangeven wanneer je iemand in deze context goed hebt begeleid en wanneer minder goed. Die antwoorden worden in groepsverband besproken. Dat is leerzaam en leuk.'

Janneke Peterse: 'Je merkt dat er veel eensgezindheid is. Veel mensen denken bij vergankelijkheid aan een ouder persoon of een terminale patiënt en iedereen hecht er veel waarde aan zo iemand tijd en aandacht te geven.'

Huisman: 'Veel studenten blijken ook dezelfde fouten te maken, in dezelfde valkuil te trappen. We zijn geneigd alles uit de kast te halen om het leven te rekken, terwijl de patiënt dat misschien helemaal niet wil.'

Waarom is het voor een arts belangrijk om met morele reflectie bezig te zijn?

Peterse: 'Je eigen normen en waarden kunnen botsen met die van de patiënt. Daar moet je aandacht aan besteden.'

Huisman: 'Als je nadenkt over je eigen waarden, begrijp je ook beter waarom je op een bepaalde manier op een vraag van een patiënt reageert. Het komt de communicatie ten goede, want je handelt bewuster.'

Hoe werkt die website? Is het geheel soepel toegankelijk?

Peterse: 'Het is een hele mooie, pakkende website, maar soms staat er een beetje te veel op je scherm, waardoor je het overzicht kwijt raakt. Maar qua beeld en lay-out alleen maar lof. Deze site prikkelt de fantasie. Het is leuk om op deze manier met morele reflectie bezig te zijn.'

Huisman: 'In het begin waren er wat inlogproblemen, maar die schijnen verholpen te zijn. Al met al is het een prettige site. De opdrachten helpen je echt op weg, stimuleren je om op een zinnige manier over het thema na te denken.'

Wat heeft deze site jullie opgeleverd. Dieper zelfinzicht?

Huisman: 'Niet in de zin van: zo had ik het nog nooit bekeken. Maar we hebben natuurlijk maar één opdracht gemaakt en misschien leent het thema 'vergelijkbaarheid' zich minder voor eye-openers. Al met al is het leuk dat zo'n site er is. Als ik een volgende keer weer de opdracht krijg om iets op deze website te gaan doen, dan ga ik daar enthousiast mee aan de slag.'

Annet Muijen

KRITISCHE ZELFREFLECTIE OOK VOOR SPECIALISTEN

Applaus voor de nieuwe website 'morele reflectie' klinkt ook van docentenzijde. Fere van Loenen Martinet: 'Het is belangrijk na te denken over je eigen normen en waarden en te beseffen dat die kunnen afwijken van die van je patiënt. Alleen zo kun je verschillen overbruggen.'

De Huisartsopleiding kent onder meer intervisie en onderlinge consultatie. In dat kader is er ook ruimte voor morele reflectie. Maar de nieuwe website biedt duidelijk verdieping, meent docent en huisarts Fere van Loenen Martinet. 'Toen ik de site voor het eerst onder ogen kreeg, dacht ik: dit is fantastisch. Het is erg mooi vorm gegeven en de beelden, in combinatie met het rustgevende muziekje, lokken uit tot nadenken. De opzet is heel speels, waardoor je fantasie wordt geprikkeld. Aios worden gestimuleerd om na te denken over de eigen omgang met ziekte, dood en 'maakbaarheid'. Als je beseft waar je eigen remmingen liggen, kun je vaardigheden aanleren die je daar overheen helpen. Dat komt de arts-patiënt communicatie ten goede.'

Wasbordje

Door de themagebonden opdrachten uit te voeren en je eigen visie daarop te verwoorden, kom je tot dieper zelfinzicht, meent Van Loenen Martinet. 'Toen ik het thema 'maakbaarheid' bekeek, kwam ik aandachtspunten tegen die ik bij mezelf herken. Er zijn momenteel regelmatig mensen die naar de plastisch chirurg willen. Zo had ik een keer een patiënt die een 'wasbordje' wilde laten implementeren. Daar kan ik mijn persoonlijke mening over ventileren, maar de vraag is of de patiënt daarmee geholpen is. Je kunt beter bij jezelf te rade



Fere van Loenen Martinet

'Eigen normen kunnen afwijken van die van de patiënt'

gaan en je afvragen: wat is mijn norm, wat is de norm van die patiënt en hoe kun je dat verschil overbruggen? Ik denk dat naarmate je duidelijker beseft dat je strenge normen hanteert, het ook makkelijker wordt daar afstand van te nemen en te denken: nou ja, die ander denkt en oordeelt anders. Zo sla je een brug richting patiënt.'

In spelvorm gegoten reflectie

In de onderwijsgroep was niet iedereen van meet af aan enthousiast over de vormgeving van de website. Dat veranderde na het bespreken van de voorbereidingsopdracht. 'Voor een docent is het ook een hele handige onderwijsmethode', oordeelt Van Loenen Martinet. 'Het is in spelvorm gegoten reflectie en dus zeer eigentijds. Omdat ze thuis de opdrachten moeten maken, heeft ook iedereen een mening. Mensen die anders minder snel het woord nemen, komen nu ruimschoots aan bod.' Als het aan de docent ligt, wordt er in de toekomst op brede schaal gebruik gemaakt van de website. 'Het zou leuk zijn als de opleiders op de terugkomdagen hiermee aan de slag gaan. Introductie van de website binnen het basiscurriculum of de specialistenopleiding kan eveneens vruchten afwerpen. Zelfreflectie heeft voor iedereen meerwaarde.'

Annet Muijen